

**СПОСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МЕТАФОРИ-
ПЕРСОНІФІКАЦІЇ В РОМАНАХ У. ГОЛДІНГА**

ЗОЗУЛЯ М. О. Способи актуалізації концептуальної метафори-персоніфікації в романах У. Голдінга

Стаття присвячена дослідженню видів метафоричних виразів, які представляють концептуальну метафору-персоніфікацію в романах У.Голдінга. Проведено кількісний аналіз способів вербалізації метафори-персоніфікації в романах автора. Виявлено вид метафоричних виразів, використанню якого віддається перевага в процесі вербалізації.

**ЗОЗУЛЯ М. А. СПОСОБЫ АКТУАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПТУАЛЬНОЙ
МЕТАФОРЫ-ПЕРСОНИФИКАЦИИ В РОМАНАХ У. ГОЛДИНГА**

В статье рассматриваются способы представления концептуальной метафоры-персонификации в романах У. Голдинга. Проведен количественный анализ способов вербализации метафоры-персонификации в романах автора. Выявлен вид метафорических выражений, который преобладает в процессе вербализации.

ZOZULYA M. O. Ways of the Conceptual Personification Actualization in the Novels by W. Golding

The article deals with metaphoric phrases used to represent conceptual personification in the novels by W. Golding. The results of the quantitative analysis of different kinds of metaphor verbalization are given. The kind of the metaphoric phrase which prevails in verbalization of the conceptual personification was revealed.

Ключові слова: метафора-персоніфікація, концептуальна метафора, метафоричний вираз, порівняння, епітет, метаморфоза

Дослідженню різноманітних аспектів метафори присвячені праці багатьох вчених. У вивчення цього феномену вагомий внесок, починаючи з Аристотеля, внесли як філософи [3, 4, 7, 8], так і та лінгвісти [1, 2, 6, 9, 12, 13 та ін.]. Особливої уваги заслуговують дослідження метафори в рамках когнітивної парадигми, які дають змогу глибше зрозуміти механізм виникнення метафори як явища повсякденної свідомості [13, 15, 16].

У когнітивній лінгвістиці поняття метафори не обмежується дослідженням її традиційної ролі в мові художньої літератури. Метафора розглядається як головний засіб нашої концептуальної системи, за допомогою якого ми розуміємо й сприймаємо один тип об'єктів у термінах об'єктів іншого типу [11, с. 70]. Згідно з сучасною когнітивною теорією **концептуальна метафора** визначається як перенесення інформації з однієї царини знань (царини-джерела – *source domain*, що містить знання про предмет, явище, об'єкт, який залучається для позначення іншого предмета або явища) в іншу царину знань, так звану царину мети – *target domain*, що містить інформацію про сутність, яка позначається [12; 13, с. 203]. При цьому суттєвим постає розмежування лінгвістичного виразу метафори та її концептуального змісту [5, с. 82]. У цьому, власне, йдеться про розмежування поверхневої і глибинної семантичної структури, які по-різному репрезентовані в мовленні. Так, наприклад, концептуальна метафора *THE MAN IS A SHARK* може бути представлена на поверхневому рівні декількома способами: *“that man is a shark”*, *“shark-man”*, *“he is sharking”*, *“he’s always got to keep moving forward”* і т. ін. [14, с. 105].

В основі багатьох висловлювань, які використовуються нами в повсякденному житті, лежить єдина концептуальна структура, що є спільною для багатьох людей. Так, наприклад, в англійській мові концептуальна

метафора GOOD IS UP 'ДОБРЕ ВГОРІ' закладена в основу таких висловлювань, як:

He was over the moon about it. 'Він був щасливий.'

I feel on top of the world. 'Я почуваю себе дуже щасливим.'

I was high. 'Я був дуже задоволений.' [14, с. 109].

На противагу цьому BAD IS DOWN 'ПОГАНО ВНИЗУ' є концептуальною метафорою, що лежить в основі наступних висловлювань:

I feel so low. 'Я почуваюся таким нещасним.'

He's down-and-out. 'Він зовсім без грошей, йому не щастить.'

This is really the pits. 'Це дуже погано' [14, с. 109].

В даній статті розглянемо, яким саме чином відбувається актуалізація концептуальної метафори-персоніфікації в романах У. Голдінга, одного з найвизначніших прозаїків Великобританії, пластична, барвиста, напружена проза якого безперечно належить до найбільш яскравих явищ післявоєнної британської літератури. Його твори приваблюють своєю драматичною міццю, філософською глибиною, буйністю складних поетичних метафор [10, с. 5].

При дослідженні концептуальних метафор важливо усвідомлювати фундаментальну відмінність між лінгвістичним виразом метафори й концептуальним змістом, що лежить в її основі. Для позначення способів подання концептуальної метафори в мовленні будемо використовувати термін **метафоричний вираз**. Так, концептуальна метафора «ОБ'ЄКТИ ПРИРОДИ Є ЖИВА ІСТОТА» представлена в романах У. Голдінга, серед іншого, наступними виразами:

- *The **moon** fell into the boiling water and **danced there**, broke up, reformed, then broke again, as if the water were cool as the river.*
'**Місяць** впав у киплячу воду і **танцював там**, розбився на шматки, зібрався, й знову розбився, наче вода була холодна, як у річці'
[Scorpion God, p. 91];

- (moon) *She neither threatened nor invited, but was placidly sunk in her own business and allowed men to hunt.* ‘(місяць) **Вона** не погрожувала й не запрошувала, але **була спокійно заглиблена у свої справи** й дозволяла чоловікам полювати’ [Scorpion God, p. 89];
- *The sea came back and fawned round his face, licked him.* ‘**Море** повернулося й **лащилося навкруги його обличчя, лизало його**’ [Pincher Martin, p. 22];
- *The cliffs of the deep gully were singing.* ‘**Стрімчаки** глибокого яру **співали**’ [Inheritors, p. 81];
- *“Aaaa” sang the cliff, “Aaaa”* ‘«Аааа», **співав стрімчак**, «Аааа»’ [Inheritors, p. 84].

У результаті аналізу метафоричних виразів, які актуалізують концептуальну метафору-персоніфікацію в романах У. Голдінга, було з’ясовано, що вони поділяються на п’ять видів:

- ✓ **Метафора в традиційному її розумінні**, наприклад (метафоричний вираз підкреслено): *At once she was aware of how the mountain looked down at her* ‘Вона відразу ж відчула, як гора подивилася на неї’ [Scorpion God, p. 69]. Так, такий об’єкт неживої природи, як гора, ототожнюється з живою істотою, наділеною здатністю бачити.
- ✓ **Метаморфоза** (повне ототожнення різних за своєю суттю об’єктів): (moon) ... *a white Sky Woman danced* ‘(місяць) ... біла Небесна Жінка танцювала’ [Scorpion God, p. 101]. У цьому прикладі такий неживий астрономічний об’єкт природи, як місяць, ототожнюється з живою істотою, а саме – жінкою, за кількома параметрами (форма та вид руху, властиві живій істоті).
- ✓ **Порівняння** (часткове уподібнення об’єктів). Порівняння відрізняється від метафори в традиційному її розумінні структурно (наявність зв’язки «як», «like» тощо) та семантично (вказує на ознаку подібності, в той час як метафора її тільки імплікує, а також вказує на нестійку, мінливу ознаку, а метафора – на постійну). Від метаморфози порівняння відрізняється тим,

що воно виокремлює лише загальну ознаку для обох об'єктів, а метаморфоза повністю ототожнює їх. Розглянемо це на прикладі: *The settlement stayed as wide awake as the animals on the plain* 'Поселення не спало, як тварини на рівнині' [Scorpion God, 72]. В наведеному прикладі поселення уподібнюється тваринам на основі тільки однієї ознаки «не спати», на яку вказує зв'язка «as ... as»/«як». Ця ознака є нестійкою, тобто вона може змінюватися.

- ✓ **Метафоричний епітет** (метафоричне визначення певного денотата): *happy darkness* 'щаслива темрява' [Scorpion God, p. 95], *pitiless fire* 'безжальний вогонь' [Scorpion God, p. 162]. Так, у наведених прикладах такі явища природи, як вогонь та темрява отримують метафоричне визначення завдяки наділенню їх, як живої істоти, почуттями («щаслива», «безжальний»).
- ✓ **Мертва або стерта** (конвенціональна) **форма метафори**. Такі випадки є стійкими словосполученнями та іноді навіть не сприймаються спочатку як метафори, наприклад: *the foot of the mountain* 'нога гори' [Inheritors, p. 215], *the head of the bed* 'голова ліжка' [Fire Down Below, p. 43].

Під час аналізу фактичного матеріалу в термінах концептуальної метафори з 3425 метафоричних виразів, відібраних шляхом суцільної вибірки з 12 романів У. Голдінга, було виділено 1452 випадки (42,4%) концептуальної метафори-персоніфікації. Всі вони були розподілені за презентованими вище п'ятьма видами (рис. 1):

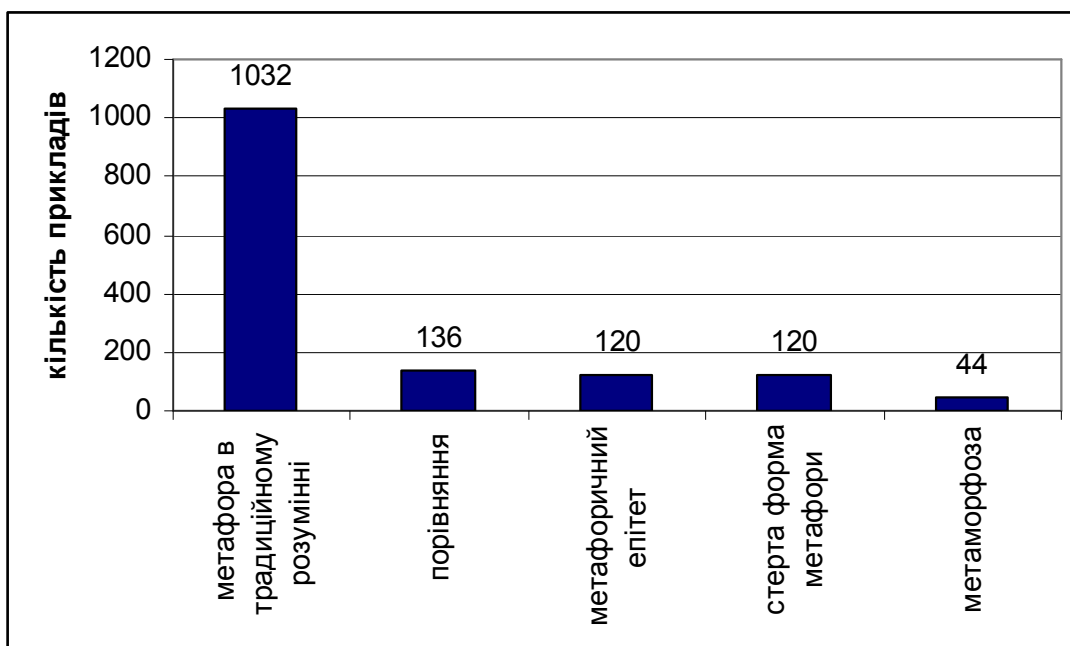

Рис. 1 Види метафоричних виразів

Віддання переваги тому чи іншому способу актуалізації концептуальної метафори стає однією з особливостей ідіостилу письменника. Як видно з рис. 1, частіше за все концептуальна метафора-персоніфікація вербалізується в текстах романів за допомогою метафори в традиційному її розумінні (1032 метафоричні вирази, 71,1%). Долі інших видів метафоричних виразів є незначними. Так, порівняння нараховує лише 136 прикладів (9,4%). Метафоричний епітет та стерта форма метафори представлені однаковою кількістю прикладів – 120 метафоричних виразів (8,25%). Невеликою кількістю метафоричних виразів представлений такий їх вид, як метаморфоза (44 метафоричні вирази, що дорівнює лише 3% від загальної кількості випадків персоніфікації).

В подальшому планується також дослідити функціональні властивості концептуальної метафори-персоніфікації, яка стала причиною появи такої значної кількості яскравих та цікавих образів у творах У. Голдінга.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс / Н.Д. Арутюнова // Теория метафоры / Ред. Н.Д. Арутюнова. — М.: Прогресс, 1990. — С. 5—32.
2. Виноградов В. В. Поэтика и ее отношение к лингвистике и теории литературы / В.В. Виноградов // Вопросы языкознания. — 1962. — № 5. — С. 3—24.
3. Кант И. Критика способности суждения / И. Кант // Кант И. Соч. в 6-ти томах. Т.5. — М.: Мысль, 1965. — 564 с.
4. Кассирер Э. Сила метафоры / Э. Кассирер // Теория метафоры / под ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. — М.: Прогресс, 1990. — С. 33—43.
5. Пименова М.В. Типология структурных элементов концептов внутреннего мира (на примере эмоциональных концептов) / М.В. Пименова // Вопросы когнитивной лингвистики. — 2004. — № 1. — С. 82—90.
6. Попова З.Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З.Д. Попова, И.А. Стернин. — Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 1999. — 30 с.
7. Рикер П. Живая метафора / П. Рикер // Теория метафоры / под ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. — М.: Прогресс, 1990. — С. 435—456.
8. Серль Дж. Метафора / Дж. Серль // Теория метафоры / Под ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. — М.: Прогресс, 1990. — С. 307—342.
9. Телия В.Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция / В.Н. Телия // Метафора в языке и тексте. — М.: Наука, 1988. — С. 26—52.
10. Чамеев А. Уильям Голдинг – сочинитель притч / А. Чамеев // Голдинг У. Бог-скорпион. — СПб.: Азбука, 2001. — 288 с.
11. Ченки А. Современные когнитивные подходы к семантике: сходства и различия в теориях и целях / А. Ченки // Вопросы языкознания. — № 2. — 1996. — С. 68—78.
12. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. —Chicago: Chicago Univ. Press, 1985. — 242 p.

13. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor / G. Lakoff // Metaphor and Thought. — Cambridge: Cambridge University Press, 1993. — P. 202 — 252.
14. Stockwell P. Cognitive Poetics/ P. Stockwell. — Lnd and N.Y.: Routledge, 2002. — 193 p.
15. Turner M. The Literary Mind / M. Turner. — Oxford: Oxford University Press, 1996. — 188 p.
16. Turner M. Death Is the Mother of Beauty / M.Turner. — USA: Cybereditions, 2000. — 176 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Golding W. Fire Down Below / W. Golding. — London: Faber and Faber, 1989. — 313 p.
- Golding W. The Inheritors / W. Golding. — London: Faber and Faber, 1988. — 233 p.
- Golding W. Pincher Martin / W. Golding. — London: Faber and Faber, 1962. — 208 p.
- Golding W. The Scorpion God / W. Golding. — London: Faber and Faber, 1977. — 178 p.